

Palackba zárt szellemek

Az Ezeregyéjszaka mesében gyakran szerepel dzsinn: Aladdin, a bagdadi tolvaj történetében olajlámpába zárva, vagy a halász és a gonosz szellem meséjében a tengerpartra vetett palackba börtönözve.

A dzsinnek élete azonban nem a kiszabaduláskor kezdődik. Az ókori hiedelemvilágban, az iszlám vallást megelőző mitológiában is jelen voltak, a régi emberek szellemeinek képében. Szellemhez illően éjszaka tevékenykedtek, és ahogy felvirradt a nap, el is tűntek. Más lények képét öltve magukra át tudtak változni, szükség esetén akár láthatatlanná is váltak. A legrégebbi történetekben ők felelnek sok csapásért, betegségért, szerencsétlenségért.

Az iszlám hiedelemkörben már bonyolultabb a dzsinn szerepe. A muszlimok úgy hitték, hogy Isten az embereket agyagból teremtette, a dzsinneket pedig füst nélküli tűzből alkotta, s nekik is megvan a saját világuk, társadalmuk. Ebben a szellemvilágban ugyanúgy élnek – alszanak és ébrednek, esznek és isznak, tesznek jót és rosszat, házasodnak, akarnak és szeretnek, születnek és meghalnak –, mint az emberek. Ők látják az embereket, ám az emberek nem láthatják őket. Ha tárgyakhoz kötik őket, irányíthatóvá válnak: a lámpába vagy palackba börtönzött dzsinn teljesíti fogvatartójának kívánságait. Nézzük, hogy járt velük Aladdin édesanyja, aki piszkosnak találta a

csodalámpát, ezért vizes homokkal súrolni kezdte. Alighogy hozzáért, fölébe tornyosult egy dzsinn:

„– Mit kívánsz? Rabszolgája vagyok annak, aki e lámpát kezében tartja, és rabszolgája valamennyi társam.” Aladdin édesanyja elájult, Aladdin viszont megőrizte lélekjelenlétét, és ennivalót rendelt a dzsinntől, aki hamarosan meg is jelent a remek falatokkal, finom innivalókkal. Aladdin édesanyja is magához tért, fia pedig elmagyarázta neki:

„– Neked, édesanyám, nem az a szellem jelent meg, amelyik nekem. Ezek a szellemek nagyságra egyformák, de más az arcuk és a ruhájuk aszerint, hogy melyik úrnak a szolgálói. Aki nekem a kincseskamrában megjelent, az a gyűrű szolgája volt, aki meg neked jelent meg, az a lámpa szolgája.”

Többféle dzsinn is létezik az iszlám hiedelemvilágban: a *márid* hatalmas, varázsereje is óriási. A tengerparti halász és Ali Baba is máriddal találkozott, róluk azt tartották, hogy tenger közelében élnek. Az *ifrit* az arab mitológia második legnagyobb dzsinnje, a *karín*, mint a fordított őrangyal, egy bizonyos emberhez kapcsolódik, s öt ösztönzi gonosz cselekedetekre, a *gúl* pedig emberevő szellem.

Szellem tehát minden dzsinn, de nem akármilyen. A palackba zártak az európai kultúrkörben az eszme, a gondolat – legyen az jó vagy rossz – fékezhetetlen erejének jelképévé váltak.

A gondolat, akárcsak a dzsinn, másféle stílusban és arculattal

szolgálja a különböző korok és helyek embereit, másféleképpen is terjed. Ám ha egyszer megfogalmazta valaki, és nyilvánosságra hozta, vagyis ha kiszabadult, már nem lehet elhallgattatni, legfeljebb tiltani. Sok irányzatról tudjuk, hogy ettől csak még inkább terjed, és egyre több ember fejébe, gondolatvilágába költözik. Az ókori görögöknél a démon – a *daimón* – testet ölthet, ám ennél sokkal fontosabb, hogy lényé milyen gondolatot, eszmét hordoz.

A gondolat szolgálhat jót vagy rosszat, ám börtönbe zárni nem lehet, mert a levegőnél is megfoghatatlanabb természete csak ideig-óráig tűri az elhallgattatást. Amikor végül előtör, nagy hatású eseményeket hozhat – akár forradalmat vagy polgárháborút.

A mai kor embere, aki mindennap többször is kezet mos, rácsodálkozhat, hogy több mint százötven évvel ezelőtt miért számított Semmelweis (ejtsd: szemmelvejsz) Ignác gondolata a kórházi

fertőtlenítésről forradalminak. A sebészdoktor ugyanis felismerte, hogy a számtalan édesanya életét követelő gyermekági lázat maguk az orvosok okozzák azzal, hogy kézmosás és fertőtlenítés nélkül mennek át egyik kórházi osztályról a másikra: boncolás után a szülészetre. Bár Semmelweis javaslatát kollégái évtizedeken át elutasították és támadták, a tisztaság szelleme már kiszabadult a palackból: felfedezését öt évvel ezelőtt az UNESCO a világemlékezet részévé nyilvánította.

SZVETELSZKY ZSUZSANNA

